

ПРАВАТА НА ПОСТРАДАЛИЯ В ПРОИЗВОДСТВОТО ПО ОБЖАЛВАНЕ НА ПОСТАНОВЛЕНИЕТО ЗА СПИРАНЕ

Ст.ас. Мила Иванова, БСУ

THE RIGHTS TO THE VICTIM IN THE PROCEDURE OF APEAL THE ACT OF CESSATION OF CRIMINAL CASE

Mila Ivanova, BFU

Abstract: The article deals with the rights to the victim in the procedure of appeal of the act of cessation the criminal case subjects who may appeal and the control of the court.

Според чл. 244, ал. 1 НПК единствения **компетентен държавен орган**, който е оправомощен да спре наказателното производство на досъдебната фаза е **прокурорът**. Това е прокурорът, който по правилата на родовата подсъдност е оправомощен да реши делото. Актът с който прокурора спира производството е постановление което влиза в сила незабавно, пораждайки съответните правни последици, без други допълнителни условия. Препис от постановлението на прокурорът се изпраща на обвиняемия, пострадалия или неговите наследници, но не и на ощетеното юридическо лице. По силата на чл. 244, ал. 5 НПК постановлението за спиране на наказателното производно може да се обжалва пред съответния първоинстанционен съд, от лицата на които е изпратен препис от него. Те могат да упражнят това си право в седемдневен срок от получаването на препис от постановлението. Съдът следва да разгледа делото не по-късно от седем дни след постъпването му, еднолично в закрито заседание. Актът с който се произнася съда е определение, което е окончателно. Съдебния контрол върху постановлението за спиране е гаранция срещу неправилно спиране на делото. Този контрол не е нормативно задължителен, а е предоставен на преценка на субектите, които имат право на жалба. Считаме, че това законодателно решение максимално гарантира правото на защита на гражданите в това число и на пострадалия и неговите наследници.

1. Предмет на съдебния контрол в производството по чл. 244, ал. 5 НПК е постановлението на прокурора за спиране на наказателното производство. В хипотезата, когато наказателното производство се спира на основание чл. 244, ал. 1, т. 2 НПК и има привлечен обвиняем, наказателното производство спрямо него се прекратява /чл. 244, ал. 2 НПК/. Не без основание, може да се постави въпроса дали обвиняемият, пострадалият или неговите наследници могат да обжалват прекратяването на наказателното производство срещу обвиняемия, или могат да обжалват само постановлението за спиране. Отговора на въпроса, е от голямо значение с оглед на това, че субектите които имат право да обжалват при прекратяването, и спирането са различни. Както бе посочено по-горе ощетеното юридическо лице няма право да обжалва постановлението за спиране. Освен това при прекратяването е регламентиран двуинстанционен съдебен контрол, а при спирането едноинстанционен. Считаме, че независимо от липсата на норма препраща към реда за обжалване на постановлението за прекратяване, то при спиране на делото на основание чл. 244, ал. 1, т. 2 НПК и прекратяване на обвинението

по отношение на привлечен обвиняем, следва прекратяването да се обжалва по общия ред за прекратяване. Съображенията за това са, че след като това не е установено по изричен начин, може да намерят приложение по аналогия разпоредбите за прекратяване на производството. В противен случай, правата на пострадалият ще бъдат неоправдано ограничени¹.

2. Последващият съдебен контрол върху постановлението за спиране се възбужда само по жалба, не и служебно. Този контрол е изцяло предоставен на волята на субектите, които имат право на жалба.

Субекти на правото да обжалват постановлението на прокурора за спиране на наказателното производство са обвиняемия, пострадалия или неговите наследници. Това изрично е установено в разпоредбата на чл. 244, ал. 5 НПК. Изброяването е изчерпателно и кръгът им не може да се разширява. Изключването на оцетеното юридическо лице от кръга на субектите, които имат право да обжалват постановлението за спиране, считаме за оправдано. При спирането за разлика от прекратяването не се прегражда пътя за защита, защото само временно се преустановява висящността на процеса. Освен това в рамковото решение относно положението на жертвите в наказателните процедури на Съвета на Европейския съюз от 2001 /чл. 1 /² свързва понятието – „пострадал“ само с физическите лица, а не и с юридическите лица. За юридическите лица си остава възможността да търсят защита на правата си като предявят своите искове по реда на ГПК.

Законът изрично е предоставил на пострадалия или неговите наследници правото да обжалва постановлението за спиране. Ефективността на това право, обаче в голяма степен зависи от процесуалните гаранции, които го осигуряват. В чл. 244, ал. 3 НПК се съдържа една такава гаранция, а именно да се изпрати препис от постановлението за спиране на пострадалия или неговите наследници. Това има за цел да се уведоми заинтересованото лице за взетото процесуално решение, за да осъществи своевременно своето право на защита. За съжаление обаче, не реализирането на тази гаранция не води до никакви правни последици.

3. **Срокът в който може да се обжалва постановлението** на прокурора за спиране на наказателното производство е седемдневен и започва да тече от получаване на преписа от постановлението. За характера на срока важи казаното при срока за обжалване на постановлението за прекратяване. В отг. чл. 239, ал. 7 НПК, се предвиждаше възможност за обжалване на постановлението за спиране от пострадалия, но след изтичане на три месеца от спирането, правото да се подаде жалба по сега действащите разпоредби на НПК е незабавно. В отменената на ал. 6 на чл. 244 НПК се предвиждаше възможност заинтересованите лица да могат да се защитят срещу спирането, чрез подаване на последваща жалба, ако са изтекли шест месеца от определението на съда, с което се е произнесъл по спирането на производството от прокурора. Считаме, че единственото оправдание за отмяната на тази разпоредба е възможността заинтересованите лица да мога да подават последваща жалба без да чакат

¹ В тази насока е и практиката виж. Опр. от 03.09.2008 г. на ОС-Велико Търново по в.н.ч.х.д. №432/2008г.; Опр. от 13.03.2009 г. на ОС –Варна по ч.н.д. №309/2009г.

² Дефиницията дадена в Рамковото решение относно положението на жертвите в наказателните процедури на Съвета на Европейския съюз за „жертва“ е –„физическо лице, претърпяло вреди чрез увреждане на неговия физически и психически интегритет, морално страдание или материална загуба, пряко причинени от действие или бездействие, обявено за престъпление по националното законодателство ”

да изтекат шестте месеца, а във всеки следващ момент. Основанието за обжалване в последващата жалба считаме обаче, че може да бъде, само неоснователната продължителност на спирането. Възможността за последващо обжалване на постановлението за спиране независимо, че е било обжалвано и съдът се е произнесъл с определение, следва и от това че последното не се ползва със сила на пресъдено нещо. Освен това, следва да държим сметка и за изискването на чл. 6, т. 1 ЕКПЧ относно разумния срок. С предоставяне на възможност да се обжалва пред съда постановлението за спиране във всеки един момент, докато производството е спряно ще се гарантира именно този разумен срок. Всяко друго разбиране за отмяната на чл. 244, ал. 6 НПК, безспорно ще ограничи възможността на пострадалия да се защити срещу прекомерното и незаконосъобразно спиране на наказателното производство³. Относно, защитата на пострадалия от прекомерност и незаконосъобразно протакане на срока за спиране, следва да обърнем внимание и на това, че в НПК липсва друго ефективно средство за защита срещу бездействието на прокуратурата. Това изрично е признато в решения на ЕСПЧ от 18.05.2000 г. на ЕСПЧ по делото Великова срещу България. В това решение още съдът е посочил, че „чл. 13 от Конвенцията гарантира наличието на национално равнище на средство за защита на същността на правата и свободите по Конвенцията в каквато и форма тези права и свободи да са закрепени във вътрешния правен ред. Обхватът на задължението по чл. 13 също варира в зависимост от характера на оплакването на жалбоподателя по Конвенцията. При все това, средството за защита, изисквано по чл. 13, трябва да бъде "ефективно" на практика, както и по закон, особено в смисъл, че упражняването му трябва да не бъде неоправдано възпрепятствано от действията или бездействията на органите на държавата ответник"...„с оглед фундаменталното значение на правото на защита на живота чл. 13 ЕКПЧ налага, без да изключва другите средства за защита, предвидени от вътрешната правна система, задължение на държавите да проведат обстойно и пълно разследване, от естество да доведе до идентифицирането и наказването на отговорните, и при което жалбоподателят има ефективен достъп до производството (вж. решението Zakici, цитирано по-горе, § § 112-113)“.

Вярно е, че пострадалия по всяко време може да се обърне към прокурора с молба за възобновяване на основание чл. 245, ал. 2 НПК, но ако прокурора не възобнови производството, отказа му не подлежи на съдебен контрол. Тази възможност, считаме че не компенсира правото с което пострадалия разполагаше по отм. ал. 6 на чл. 244 НПК.

4. Средството предоставено на пострадалия или неговите наследници за упражняване на процесуалното му право да обжалва постановлението за спиране е **жалба**. В закона обаче, липсват правила за нейното съдържание и ред за подаване. От което следва, че тя няма задължителни реквизити, липсата на които ще доведат до нейната недопустимост. В нея обаче пострадалия следва да посочи: съдът, до който се подава, от кого се подава, неговия подпис и постановлението което се обжалва. Липсата на тези реквизити, могат да се приравнят на липса на жалба и същата не би могла да произведе, каквото и да е действие. В този случай съдът следва да остави жалбата без разглеждане с определение, което определение не подлежи на последващ въззивен

³ Освен това ще се преустановят и опитите на практикуващите юристи да заобикалят специалния ред за обжалване на постановлението за спиране регламентиран в чл. 244 НПК, като подават жалби пред ВАС, третирайки постановлението за спиране на прокурора като административен акт, в тази връзка виж. Опр. №3555 от 20.04.2005г. V о. на ВАС

контрол⁴. Не по този начин се решава въпроса, ако в жалбата не е посочено конкретното нарушение и искането, което се прави. При действието на ревизионното начало съдът следва да я разгледа.

От текста на чл. 244, ал. 5 НПК следва, че пострадалият ще подаде жалбата си направо пред съответния първоинстанционен съд. В съда обаче, при постъпване на жалбата не е налице необходимата информация за спряното наказателно производство. Освен това в законът не съществува изрично посочено задължение за прокурора да изпрати делото на съда, още повече прокурорът не би могъл и да знае за жалбата срещу постановлението за спиране. От което може да се направи извод, че жалбата следва да се депозира в съда с преписа съобразно субектите в досъдебното производство. Тези преписи следва да се предоставят на заинтересованите, в това число и на прокурора, за да могат те своевременно да изложат становище по нея, а за прокурора и да изпрати делото. Това се отнася не само когато подател на жалбата е пострадалият или неговите наследници, но и когато постановлението се обжалва от обвиняемия. Пострадалият следва да бъде уведомен за постъпилата жалба, като му се изпрати препис от нея. Това се налага и от обстоятелството, че съдебното заседание е закрито и той не би могъл да изрази становище по какъвто и да било друг начин. Освен това съдът пред когото се обжалва постановлението за спиране, следва да разгледа жалбата срещу него не по-късно от седем дни от постъпването на делото /чл. 244, ал. 5 НПК/. Този седемдневен срок има значение с оглед възможността на заинтересованите лица да подготвят защитата си. Те ще могат да сторят това, но само ако са уведомени за постъпилата жалба.

Първоинстанционният съд се произнася еднолично в закрито заседание не по-късно от седем дни от постъпване на делото в съда с определение, което е окончателно. От това следва, че в производството заинтересованите лица не вземат участие, което не без основание повдига въпроса за съответствието на това производство с изискванията на чл. 6, и чл. 13, ал. 1 от ЕКПЧ за справедлив процес и предоставяне на ефикасни средства за защита, което предполага осигуряване на участие при разглеждане на делото, а това се гарантира само при откритост и публичност на процеса. Считаме че, само при своевременно уведомяване на заинтересованите лица за обжалването и предоставянето на срок в който те да могат да се противопоставят на доводите на другата страна, ще може да твърдим, че са спазени изискванията на ЕКПЧ. Не спазването на седмодневен срок и разглеждане на делото преди неговото изтичане, считаме че е съществено процесуално нарушение, защото безспорно ще ограничи правото на заинтересованите да направят своите възражения.

5. Пределите на контрола упражняван от съдът при обжалване на постановлението на прокурора за спиране на наказателното производство не са изрично очертани в чл. 244 НПК. Считаме обаче, че **съдебния контрол е относно обосноваността и законосъобразността на спирането. Този извод следва по аналогия на разпоредбите за прекратяване на производството, при което контрола е именно за обосноваността и законосъобразността на постановлението /чл. 243, ал. 4 НПК/. От това следва, че ревизионно начало намира приложение в разглежданото производство. Съдът**

⁴ В Определение от 28.11.2007 г. на ОС - София по в. ч. н. д. № 873/2007 г., НО, 2-ри въз. с-в, докладчик съдията Татяна Грозданова изрично е посочено, че не подлежат на въззивен контрол определенията, с които жалбите в такова производство са оставени без разглеждане, било защото те са подадени от ненадлежна страна или пък, поради липса на предмет, по аргумент от по-силното основание, след като не подлежат на такъв контрол и определенията на съда в производството по чл. 244, ал. 5 НПК

не е обвързан от основанията посочени от пострадалият в неговата жалба, съдът ще провери изцяло обосноваването и законосъобразността на постановлението. Това не ограничава правата на пострадалия, дори напротив, ги гарантира.

Освен това в разпоредбата на чл. 244 НПК не са регламентирани изрично правомощията на съда в производството по обжалване на постановлението за спиране. Съобразявайки се с обстоятелството, че не е предвидена възможност за събиране на доказателства в закритото съдебно заседание и съдът ще следва да реши законосъобразността и обосноваването на постановлението за спиране само въз основа на доказателствата въз основа на които то е постановено, следва че правомощията на съда са касационни. Съдът разполага с конкретните правомощия да отмени, измени или потвърди постановлението за спиране. Той ще отмени, когато посоченото основание за спиране не се подкрепя от доказателствата по делото, т.е. постановлението е необосновано. До изменение ще се стигне в случаите при които има доказателства за спиране, но производството е спряно не въз основа на тях, а на друго погрешно посочено основание. Във всички други случаи постановлението за спиране следва да бъде потвърдено ⁵.

⁵ Когато съда решава въпроса за законосъобразността и обосноваването на постановлението за спиране във всички случаи следва да има в предвид и разпоредбата на чл. 6, т. ЕКПЧ и по конкретно изискването за разумен срок за приключване на процеса.